

*Fekete Sándor egyetemi tanársegéd,
Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar
Politikatudományi Intézet*

Civil közösségi hálózatok erőforrás vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében¹

A civil, vagy non profit szervezetek demokrácia fejlesztésében játszott szerepének feltárása igen időszerű. Kiemelten fontos hangsúlyozni azokat a helyi hálózatokat, melyek az egyes térségekben mintegy a „demokrácia erőforrásként” próbálnak hangot adni a helyi társadalmi szükségleteknek, s a problémák megoldásának alternatíváit kínálják fel a döntéshozóknak.

Az alábbiakban bemutatásra kerülő kutatás adatfelvételére 2009 áprilisában került sor. A kutatás random mintavétellel történt, a miskolci Ifjúságért Alapítvány, valamint a Miskolci Egyetem BTK Politikatudományi Intézete végezte el a kérdőíves vizsgálatokat, s az adatok kiértékelését. Az eredetileg célul kitűzött 150 kérdőívből 137 esetben tudtuk elvégezni az elemzéseket (ezt a számot a körülményekhez képest megfelelőnek találtuk).

A kutatás igyekezett feltárni az alábbi területeket:

- A helyi civil hálózatok működését, szerepük feltárását a helyi demokrácia alakításában.
- A helyi politika értékelése a civil hálózatok fejlődését, fejlesztését szolgáló döntések szempontjából.
- A non profit hálózatok sajátosságainak elemzése és prioritások megfogalmazása a helyi fejlesztési stratégia egyik fontos szeletéről.
- A civil szervezetek és hálózatok szerepe és részvétele a helyi döntéshozatali folyamatokban.

¹ A Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Karának Politológiai Tanszéke volt a házigazdája a Magyar Politikatudományi Társaság reprezentatív szakmai eseményének, a XVI. Politológus Vándorgyűlésnek, melynek megrendezésére a „Válság – Választás – Demokrácia” címmel került sor 2010. június 18-19. között Szegeden. Jelen írás a Szerző konferencián elhangzott előadásának szerkesztett változata.

A rendelkezésemre álló keretben igyekszem minél teljesebb képet adni az elvégzett kutatásról, s elsősorban a válaszok ismertetésére szorítkozom, mivel a feltett kérdések túlnyomó többségére – több esetben sajnálatos módon – igen egyértelmű – elszomorító – válaszok születtek.

A válaszadó civilek szervezeti formája

Egyesület	70	(51 %)
Alapítvány	47	(34,4 %)
Egyéb	12	(8,7 %)
Közhasznú társaság	5	(3,7 %)
Közalapítvány	2	(1,5 %)
Nincs válasz	1	(,7 %)
Összesen	137	(100 %)

A legtöbb válaszadó szervezet egyesület volt. A gyakorisági tábla alapján 70 szervezet egyesület, 47 alapítvány, 12 egyéb, 5 közhasznú társaság, és 2 közalapítvány formában működik a megkérdezett civilek közül. Százalékos megoszlás alapján a legtöbb szervezet egyesület (51 %), vagy alapítvány (34,4 %). Az érvényes válaszok alapján csak minimális eltérés figyelhető meg a teljes mintához képest (137), hiszen csak egy válaszadó nem jelölte meg a szervezet formáját.

Az egyesületi forma a legegyszerűbb a működtetés szempontjából. Közösségi felelősség van, nem szükséges nagy befektetés az alapításhoz. A civil kezdeményezések legtisztább szervezeti formája, valódi közösségi akarat és célok állnak mögötte.

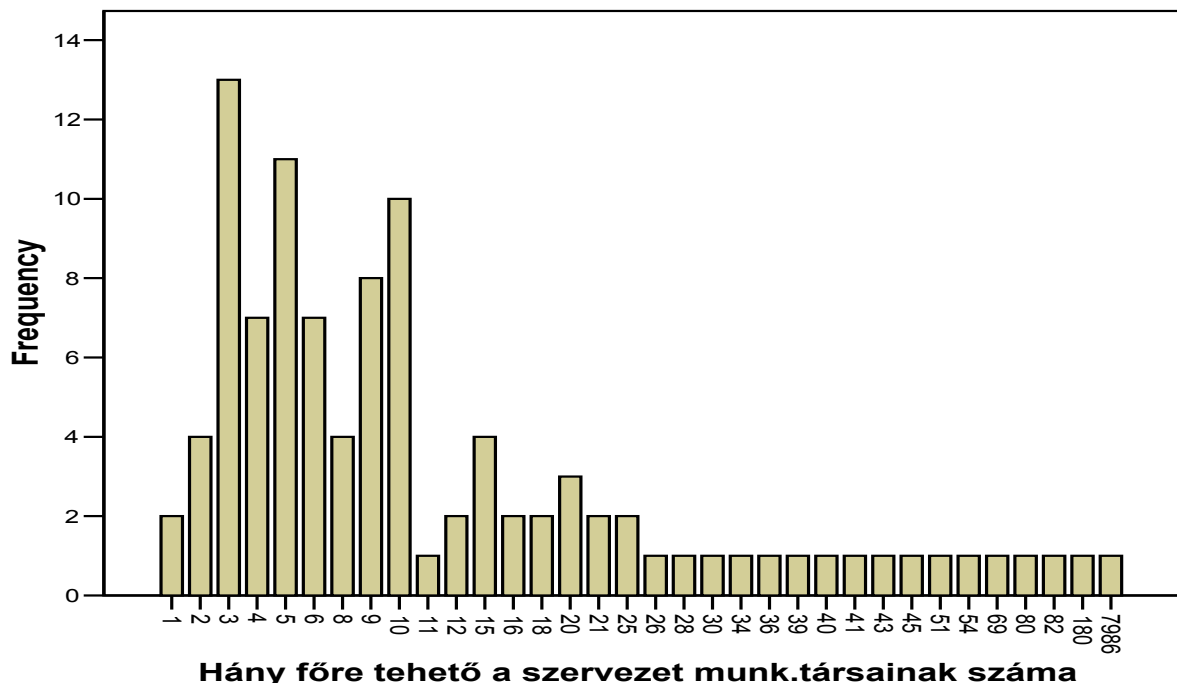
Az alapítványi forma a magyar civil szektorban is egy később kialakult „intézmény”. Leginkább akkor kezdett népszerű lenni, mióta a pályázati lehetőségek szélesebb lehetőséget kínáltak a pénzgyűjtésre, egyszerűsítették a döntéshozatali mechanizmusokat. Sok alapítvány azért jött létre, hogy közintézmények – pl. iskolák számára – újabb pénzforrásokat nyissanak meg. Ezt igazolja majd a tevékenységi kör is, amit a későbbiekben látni fogunk.

A válaszadó szervezetek státusza

Kiemelten közhasznú	18	(13,1 %)
Közhasznú	75	(54,8 %)
Nem közhasznú	36	(26,3 %)
Nincs válasz	8	(5,8 %)
Összesen	137	(100 %)

A legtöbb közhasznú szervezetként végzik tevékenységüket. A 137 válaszadó közül 75 közhasznú, 36 nem közhasznú, és 18 kiemelten közhasznú státuszú szervezet, 8 megkérdezett nem jelölte meg a státuszát. A minta alapján tehát a legtöbb (54,8 %) közhasznú szervezetként működnek. A közhasznúság bizonyos előnyökkel jár, s nem csupán az adózás szempontjából, hiszen a közhasznú szervezet előnyösen tud szerződést kötni önkormányzattal.

Hány főre tehető a szervezet munk.társainak száma

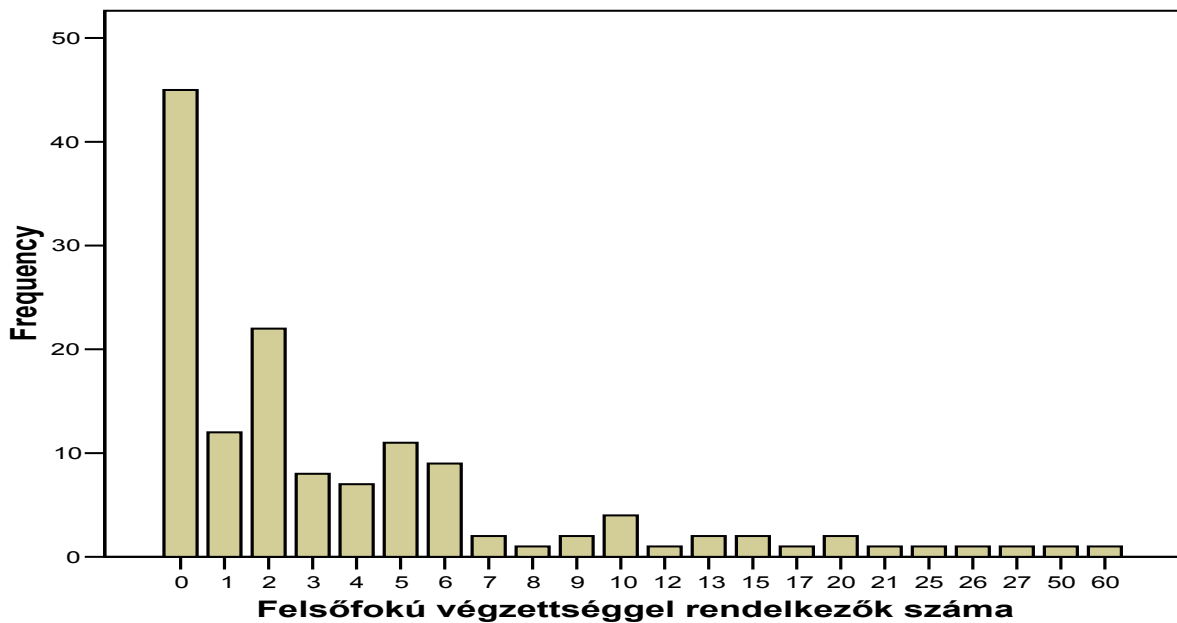
A szervezetek döntő többségének nincs munkatársa! Minthogy a szervezetek nagy része a szabadidővel, sporttal, oktatással foglalkozik, illetve erre irányul a fő céljuk ez érthető

is. Különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy jelentős részük valamilyen intézményhez kötődik, tehát forrásgyűjtő szerepe van.

A szervezetek 85,4 %-ának nincs főállású alkalmazottja. Legnagyobb számban az 1 főt alkalmazó szervezetek vannak reprezentálva a mintában. A szervezetek 12 %-a részmunkaidőben foglalkoztat.

Felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma

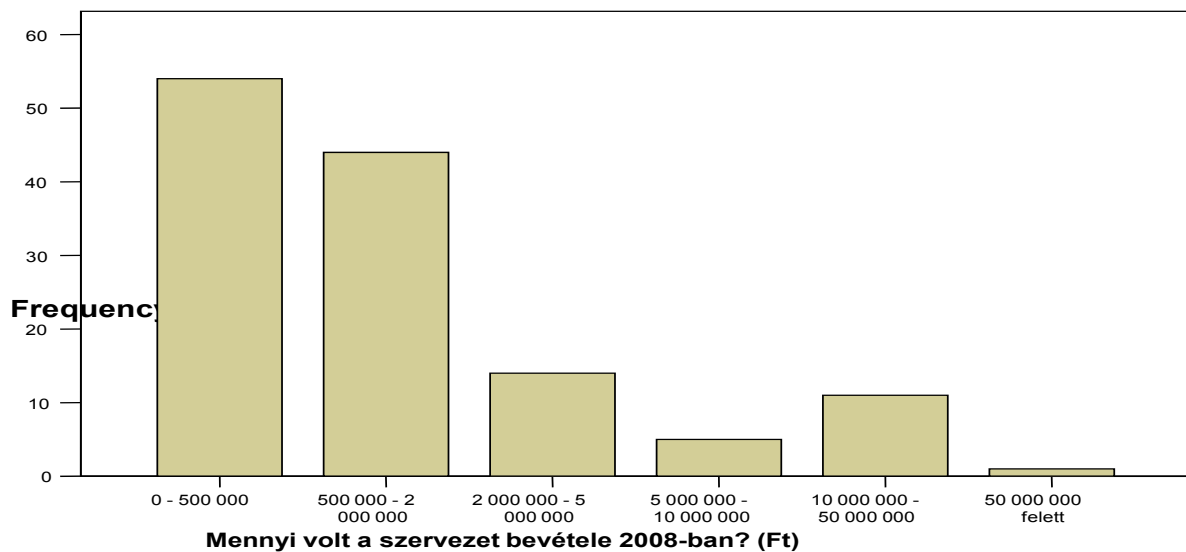
Viszonylag magasnak mondható a felsőfokú végzettségűek előfordulása a mintában. A kérdezettek közel 70 %-ánál találunk felsőfokú végzettségű munkatársat.

Képzéseken való részvétel (%)

Tevékenységek	Szervezeti forma (%)			
	alapítvány	egyesület	közhasznú társaság	egyéb szervezeti forma
pályázatírás	32,8	58,6	1,7	6,9
projekt-menedzsment	39,3	60,7	0	0
non-profit menedzsment	35,7	28,6	0	35,7
EU-s ismeretek	40	52	0	8
stratégiai tervezés	37,5	62,5	0	0
mentálhigiénés képzés	42,9	57,1	0	0
alaptevékenységgel kapcsolatos szakirányú képzés	17,6	67,6	2,9	11,8
adományszervezés	50	16,7	16,7	16,7
személyiségfejlesztési, önismereti tréning	45,5	45,5	4,5	4,5
egyéb tevékenység	33,3	46,7	13,3	6,7

Bevételek nagysága (Ft/év)	előfordulás	Szervezetek %-ban
0 - 500 000	54	41,9
500 000 - 2 000 000	44	34,1
2 000 000 - 5 000 000	14	10,9
5 000 000 - 10 000 000	5	3,9
10 000 000 - 50 000 000	11	8,5
50 000 000 felett	1	,8
összes válaszoló	129	
Nincs válasz	8	
	137	100,0

Mennyi volt a szervezet bevétele 2008-ban? (Ft)

Megfigyelhető, hogy a megkérdezett szervezetek döntő többsége (41,4 + 34,4= 75,8 %) az alsó két bevételi kategóriába (< 2 000 000 Ft) tartozik.

A legtöbben az 500 ezer Ft körüli kategóriába tartoznak. Ez mutatja, hogy a szervezetek igazi „civiliek”: bevétel, főállású munkatársak nélkül kénytelenek dolgozni, sok önkéntes munkát investálva a szervezet tevékenységébe.

Erőforrások	alapítvány	közalapítvány	egyesület	közhasznú társaság	egyéb szervezeti forma	összesen
telefon (vezetékes)	34,8	0	58,7	0	6,5	100
telefon (mobil)	23,5	0	70,6	2	3,9	100
számítógép	33,8	1,3	57,5	2,5	5	100
fax	35,9	0	53,8	2,6	7,7	100
nyomtató	33,8	0	58,8	1,5	5,9	100
projektor	29,4	5,9	52,9	5,9	5,9	100
szkenner	37,1	0	57,1	0	5,7	100
fénymásoló	35,7	2,4	54,8	0	7,1	100
digitális fényképezőgép	36,6	0	56,1	0	7,3	100
kamera	38,1	0	47,6	4,8	9,5	100
televízió	48,4	0	45,2	0	6,5	100
személygépkocsi	16,7	0	66,7	0	16,7	100
saját tulajdonú ingatlan	28,6	0	50	7,1	14,3	100
értékpapír	50	0	33,3	0	16,7	100
egyéb erőforrás	27,3	0	63,6	0	9,1	100

A szervezeti erőforrások tekintetében azt látjuk, hogy az alap felszereltség a számítógép és tartozékai, második helyen áll a telefon. Igen kevés, csupán 11 %-uk rendelkezik saját ingatlannal, de 5 %-uk értékpapírban tartja a tartalékait.

Pályázati források	<i>benyújtott pályázatok</i>	<i>sikeres pályázatok</i>
Minisztérium	32	23
Központi pénzalap	12	10
Önkormányzat	84	77
Közalapítvány	31	23
Bank	4	1
EU alap	6	4
NCA	73	62

Önkormányzathoz beadott sikeres pályázat, db.

		előfordulás	%
db	0	60	43,8
	1	54	39,4
	2	21	15,3
	3	2	1,5
	összesen	137	100,0

Közalapítványhoz beadott sikeres pályázat, db

Sikeres pályázat		előfordulás	%-ban
db	0	114	83,2
	1	20	14,6
	2	2	1,5
	6	1	,7
	összesen	137	100,0

NCA-hoz beadott sikeres pályázat, db

Sikeres pályázat		előfordulás	%
db	0	75	54,7
	1	50	36,5
	2	10	7,3
	3	2	1,5
	Total	137	100,0

Legtöbben az önkormányzatokhoz pályáztak, sikerrel, mivel szinte valamennyi önkormányzatnak van egy pályázati alapja, amelyet a civileknek ajánl. Ez a kézenfekvő formája a működési költségek megteremtésének. Látjuk, hogy a szervezetek döntő többsége nem professzionális szervezet, így készsége sincs arra, hogy komolyabb pályázatot megírjon, vagy azt menedzselje.

A szervezetek többsége 1-2 pályázatot írt 2008-ban, tehát nem törekedtek a mennyiségre, s kiemelkedő eredményeket sem akartak elérni; úgy látszik, hogy éppen a megélhetésre, a fennmaradásra koncentráltak.

Nyilvánvaló, hogy az önkormányzatokhoz beadott pályázatok voltak a legsikeresebbek. Itt a legalacsonyabb a mérce, nem kell professzionális pályázatírónak lenni ahhoz, hogy valaki támogatást kapjon, hiszen általában személyesen is ismerik a pályázókat. Ahogyan a statisztikából kiolvasható, a régióban a pályázatok hozzávetőleg 60 %-a sikeres volt.

Központi pénzalapokhoz már csak nagyon komoly pályázók nyújthatnak be igényt. A nyertes pályázatok aránya csupán 17 %.

Nagyon sokan próbálkoznak az NCA-hoz (Nemzeti Civil Alap) pályázni, elsősorban működési kiadásokra. Nem is rosszul, a válaszolók 32,8%-a nyert valamilyen pályázaton az NCA-nál.

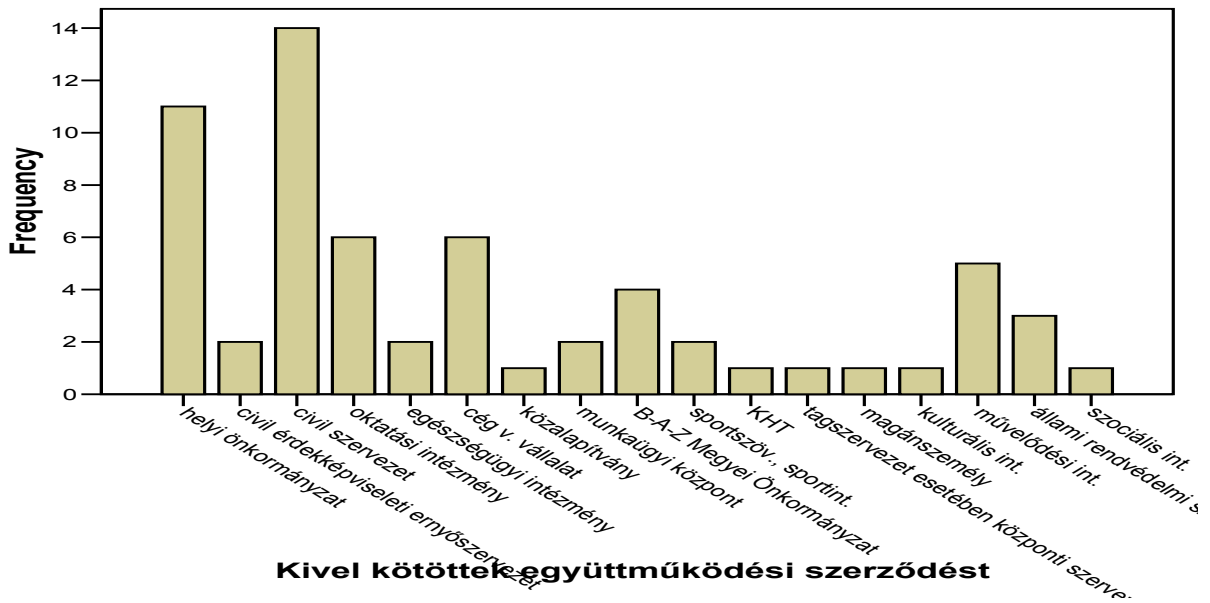

Megállapíthatjuk, hogy a szervezetek döntő többségének nincs írott stratégiai terve. Összesen 24,4 %-uk, a 137-ből 31 szervezet rendelkezik ezek szerint jövőképpel, tudja, hogy mit akar tenni, és hová indul.

Rendelkezik e a szervezet együttműködési szerződéssel?

Kivel kötöttek együttműködési szerződést

Ha van együttműködése, milyen célból?

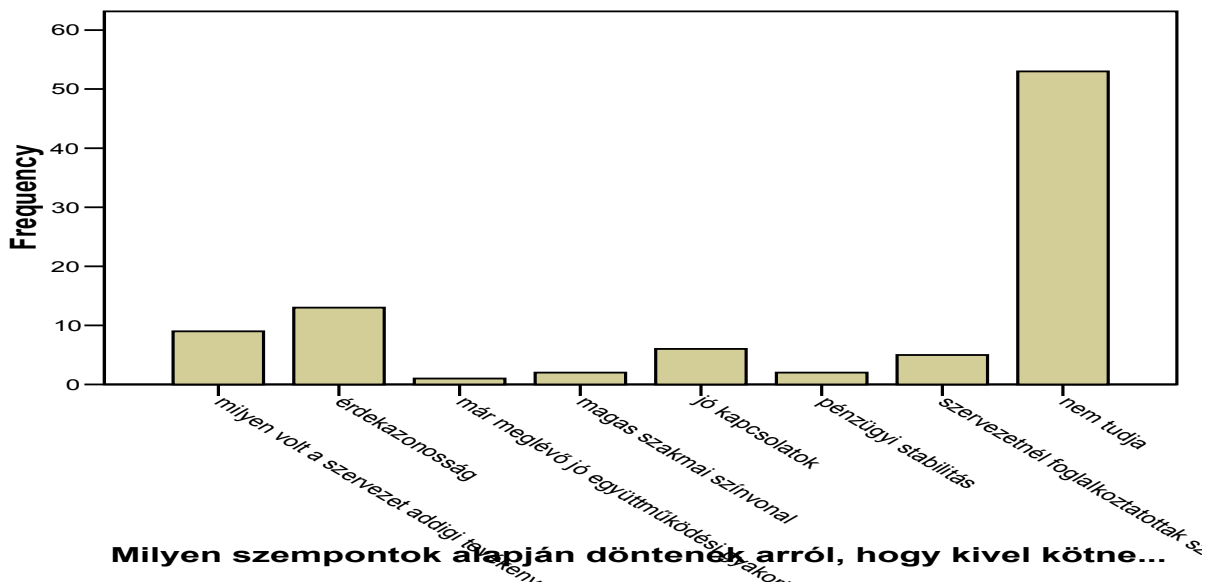
Rendelkezett e a szervezetük az elmúlt 5 évben feladat ellátási szerződéssel?

Kivel kötöttek feladat ellátási szerződést

Milyen szempontok alapján döntenek arról, hogy kivel kötnek együttműködési, feladatellátási szerződést

A szervezetek mintegy 50 %-a rendelkezik valamilyen együttműködési szerződéssel. Nehéz összefüggéseket találni a szervezeti szint, a felkészültség és a szerződéses kapcsolatok között.

Néhány vonulatra azonban felhívnom a figyelmet: megfigyelhető, hogy a bevételek alsó két kategóriájában nagyobb számban vannak olyan szervezetek, amelyek nem rendelkeznek együttműködési szerződéssel, míg a magasabb bevételi kategóriákban jóval jellemzőbb a szerződés megléte. Ott, ahol előfordul számítógép, fax, nyomtató, szkennel,

fénymásoló, nagyobb az esély egy szerződéses kapcsolat kialakítására, mert van hozzá megfelelő infrastruktúra. Egy szervezet működési feltételeit egyértelműen meghatározza az adott eszközök léte.

A több pályázatot beadók között nagyobb számban fordulnak elő azok a szervezetek, amelyek rendelkeznek ezekkel az eszközökkel. Ez a jelenség figyelhető meg a sikeres pályázatok esetén is. Az NCA-s pályázatoknál már az egy darabos pályázatok esetében is a szerződéssel rendelkezők felülreprezentáltak, míg a magasabb kategóriában kiegyenlítettebb a kép. A legfontosabb szerződött partnerek természetesen azok, akiktől források lehetségesek: az önkormányzatok, a vállalatok. Az önkormányzatok esetében közös programokra, szolgáltatások nyújtására, míg a cégekkel szponzori szerződésekre lehet számítani. A kölcsönösen előnyös szolgáltatás-nyújtás állandó támogató esetén lehet a partneri kapcsolat háttere.

Civil referensről van információja

		előfordulás	%
szempontok	tudja a nevét és a beosztását	49	38,6
	csak a nevét tudja	5	3,9
	csak a beosztását tudja	3	2,4
	nincs ilyen	17	13,4
	nem tudja	53	41,7
		127	
	Nincs válasz	10	
	Összesen	137	100,0

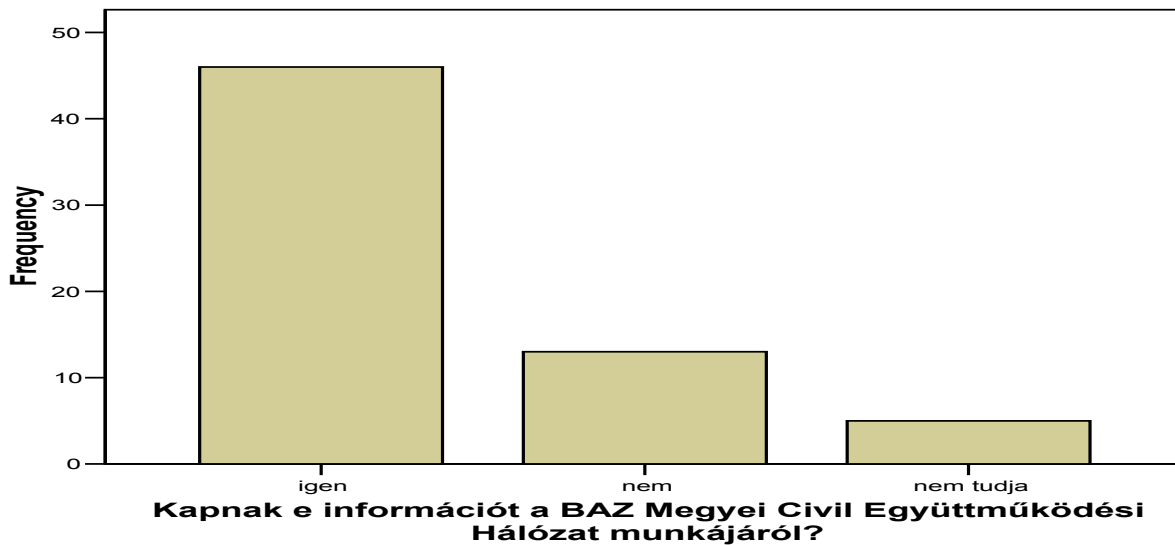
A kapcsolatok „fontosságát” mutatja, hogy még a civil referens személyével sincsenek mindig tisztában a szervezetek. Ez véleményem szerint ugyanakkor nem mindig baj, hiszen a civilség éppen arról szól, hogy mindenki érdeklődésének és idejének függvényében foglalkozik civil ügyekkel.

Ami ebből az adatsorból szintén levonható, hogy kb. 40 %-a a civileknek aktív, és igyekszik a demokratikus közéletben is ténylegesen részt venni, képviselni valamit vagy valakiket.

	Tagja-e a B-A-Z Megyei Civil Egyeztető Fórumnak	Tagja-e a Regionális Civil Egyeztető Fórumnak	Tagja-e a Megyei Civil Egyeztető Fórumnak	Tagja-e a Kistérségi Civil Egyeztető Fórumnak
Kérdezettek %-ban	41,6	8,9	6,3	11,5

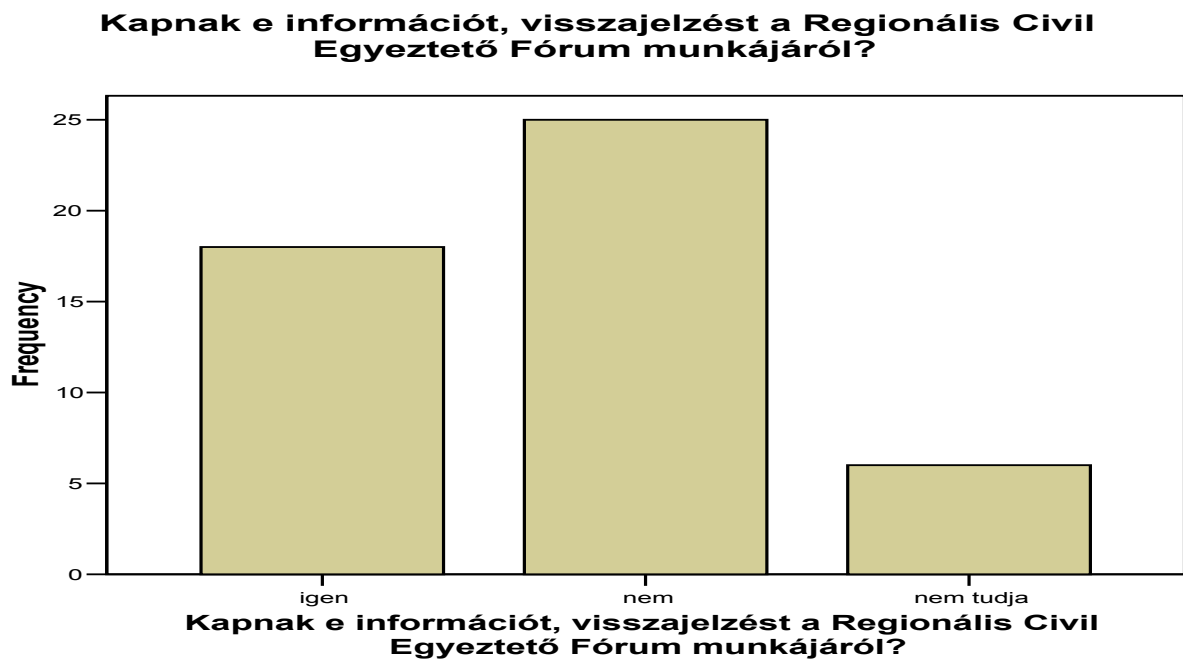
<i>Érdekképviseleti fórumok</i>	<i>Szervezeti forma (%)</i>				
	<i>alapítvány</i>	<i>egyesület</i>	<i>közhasznú társaság</i>	<i>egyéb szervezeti forma</i>	<i>összesen</i>
B.-A.-Z. Megyei Civil Együttműködési Hálózat	19,1	68,1	2,1	10,6	100
Regionális Civil Egyeztető Fórum	30	50	0	20	100
Megyei Civil Egyeztető Fórum	14,3	57,1	0	28,6	100
Kistérségi Civil Egyeztető Fórum	30,8	53,8	7,7	7,7	100

Kapnak e információt a BAZ Megyei Civil Együtműködési Hálózat munkájáról?

Mennyire tartja hatékonynak a szervezet működését?

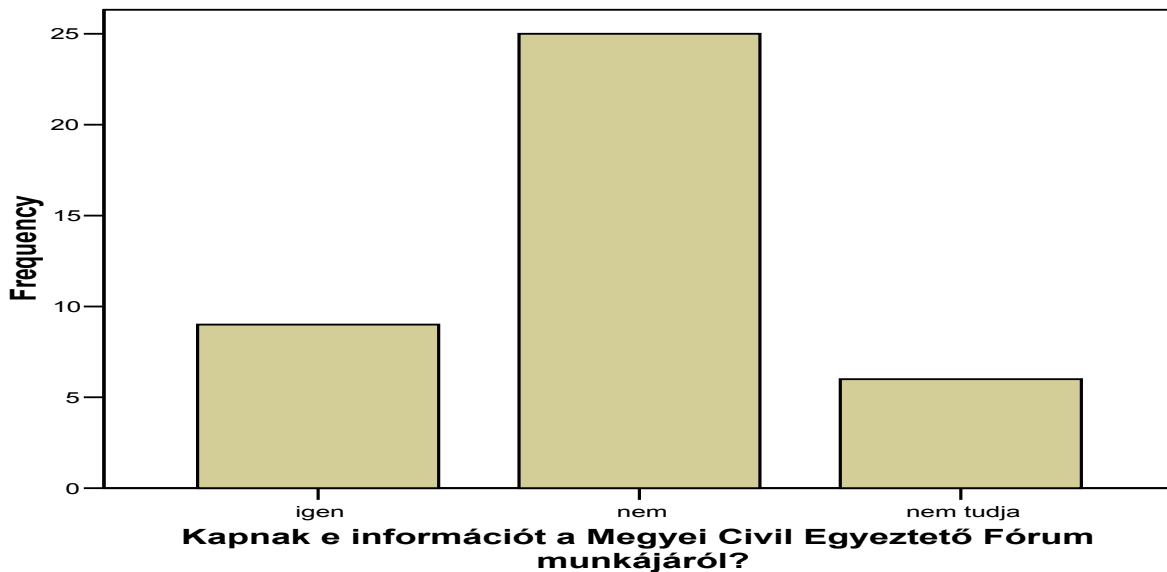
Vélemény	Válaszolók %-ban
egyáltalán nem elégedett	11,5
kevésbé elégedett	6,6
közepesen elégedett	29,5
elégedett	24,6
teljes mértékben elégedett	18,0
Nincs válasz	9,8
Összesen	100

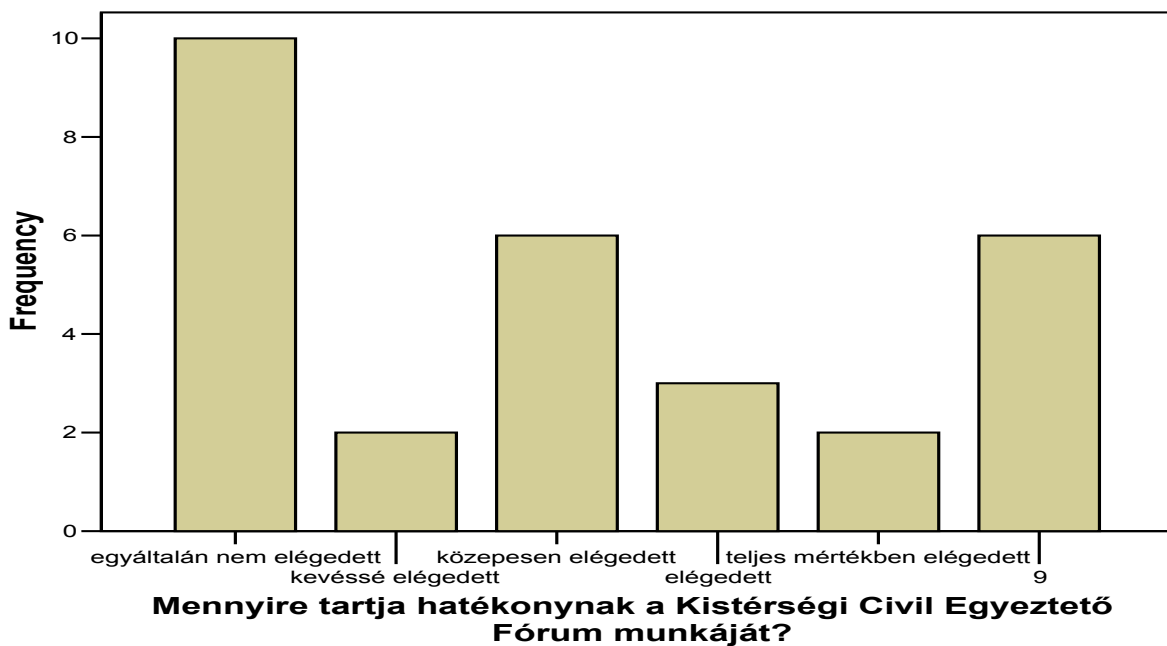
Mennyire tartja hatékonynak Reg. Civ. Egy. Fórum munkáját?

	Válaszadók %-ban
egyáltalán nem elégedett	22,9
kevésbé elégedett	2,9
közepesen elégedett	34,3
elégedett	20,0
teljes mértékben elégedett	2,9
Nincs válasz	17,1
Összesen	100,0

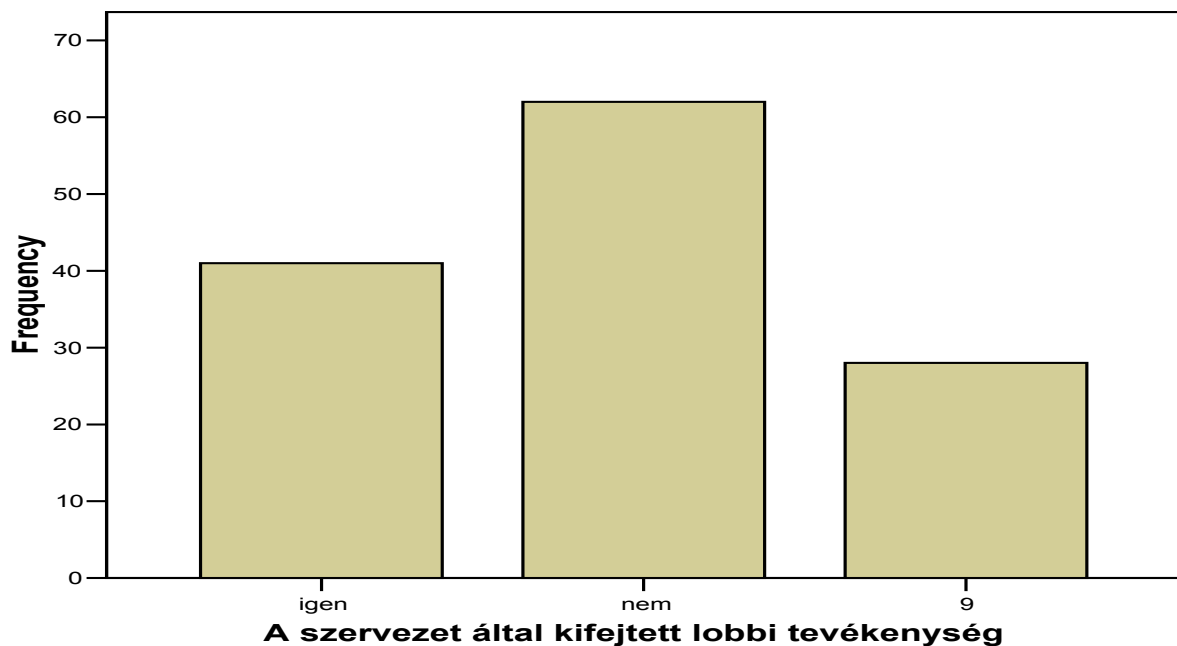
Kapnak e információt a Megyei Civil Egyeztető Fórum munkájáról?

Mennyire tartja hatékonynak a Kistérségi Civil Egyeztető Fórum munkáját?

A szervezet által kifejtett lobbitevékenység

Szeretném figyelmeztetni az Olvasót, hogy az adatok megítélésénél sok olyan szempont van, amit nem tudunk a kérdőívben érvényesíteni.

A fenti véleményeket egyértelműen az határozza meg, hogy mennyire érzik magukat informátnak a szervezetek. Azonban az informáltság kétoldalú: lehet, hogy nem is ismeri a hálózatot belülről, hiszen nem tagja. Másrészt, a fórumok lehetőségének a használata is eltérő lehet, szükséges tehát a befogadói oldal motivációja is az információk megszerzésére. Finom distinkciót adna az is, hogy a szervezetek beágyazottságát vizsgáljuk, nyilván egy régebbi szervezetben a hálózati munka sokkal rutinosabb. Kiténik az adatokból, hogy a régióban működő szervezeteknek kevesebb, mint a fele vesz részt a különböző hálózati szervezetek munkájában. Ennek oka az, hogy a részvételnek is vannak feltételei: el kell menni rendezvényekre, esetleg még fizetni is kell valamilyen díjat, utazási költség, stb. terheli a szervezeteket. Gyaníthatjuk, hogy a résztvevő szervezetek zöme olyan, amelyeknek elemi érdeke a részvétel, mert mindennapi működéséhez így tud hasznos és új információkhoz jutni. Másrészt már az is szempont a mai civilek körében, hogy a presztízsüket növeljék ez által.

Az érdekképviselési fórumokban való részvétel még igen kérdéses. Részben maguk a fórumok is viszonylag új szervezetek, másrészt láthatjuk, hogy átfedések is vannak közöttük. Itt a hálózatok egy szervezet-burjánzás képét mutatják, különböző közösségi és egyéni érdekek mentén szerveződnek. Ezért a civileket is megosztják, s az erejüket nem tudják

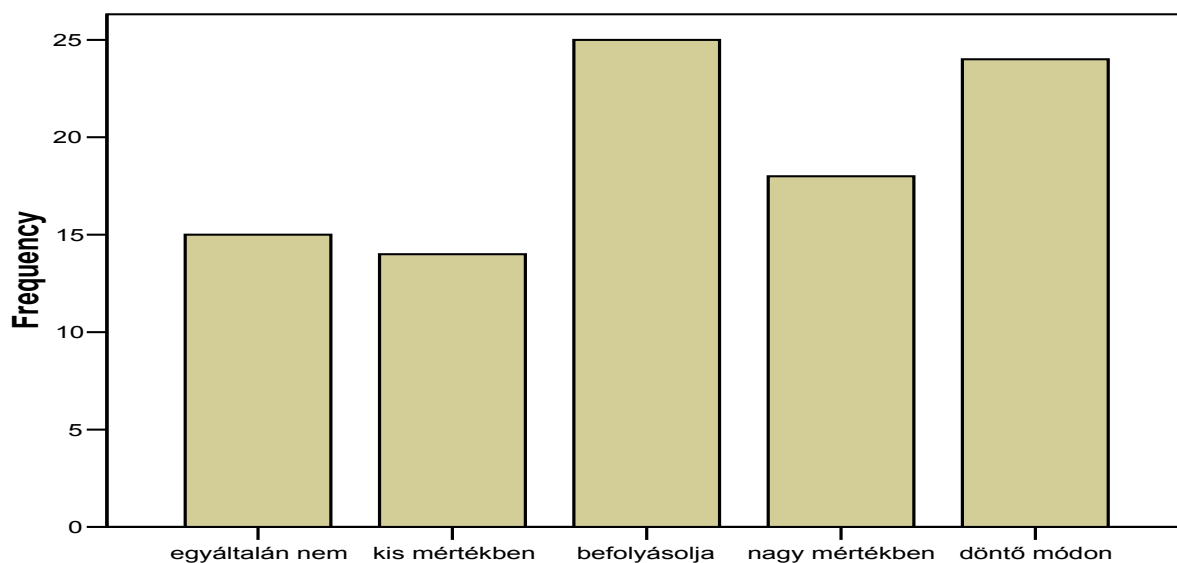
megmutatni azáltal, hogy van, aki mindegyiknek tagja, míg mások egyáltalán nem csatlakoztak egyetlen fórumhoz sem.

Vannak olyan fórumok, ahol a civilek az érdekeiket valóban érvényesíteni tudják, beleszólnak a területfejlesztés munkájába. Azonban összesen csak 11 szervezet mondta magáról azt, hogy tagja a területfejlesztési, helyi, megyei, regionális tanácsnak.

A hálózatban a képviselet fontos lehet, hiszen aki ott ül valamilyen fórumon a hálózat nevében, az akár több száz szervezet érdekét is kell, hogy képviselje! Ennek ellenére csak a kérdezettek 50 %-a mondta azt, tudja mely szervezet képviseli őket, míg 37 % tudta a képviselő nevét is. A tapasztalat az, hogy a hálózatokat még nem igazán képesek jól használni a civilek. Elmennek, informálódnak, de az eredmények már nem is igazán érdeklik őket.

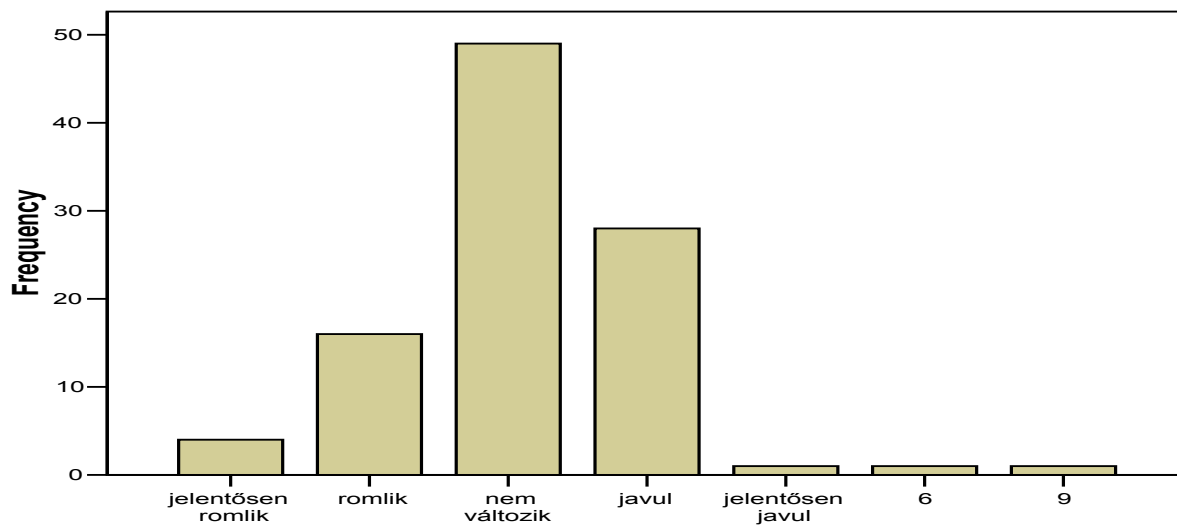
Összegezve úgy látjuk a kutatás adataiból, hogy maguk a civilek is alig kezdeményeznek a fórumok munkájában! Amit az érdekképviseleti fórumokról elmondhatunk, hogy egy-egy erős, mondhatnánk „karmikus” egyéniség áll az élen, maga köré gyűjtve embereket, szervezeteket, tudja, mit akar, képviseli is befelé és kifelé egyaránt. Az eredmény ott dől el, hogy képes-e megosztani a feladatokat, a döntéseket másokkal, képes-e az alakuló szervezet integrálni a demokrácia alapjait, vagy marad az egyszemélyes vezetés és a holdudvar. (Sajnos ez a „magyar modell”, legyen szó civilekről vagy akár pártokról.)

A helyi szintű politika erőviszonyai milyen mértékben befolyásolják a civil szervezetek működését?

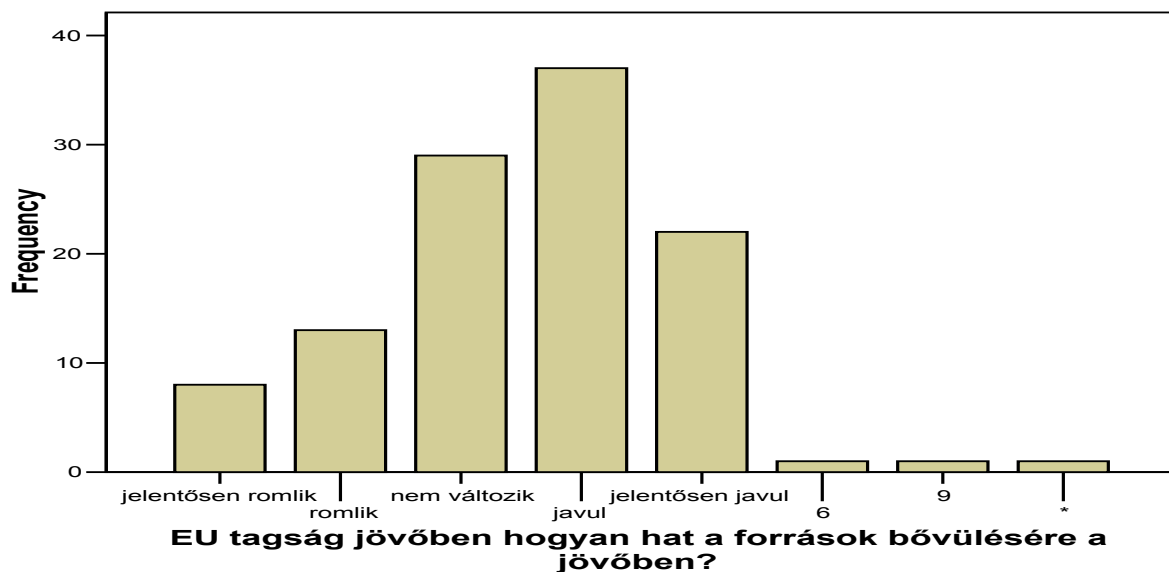
A helyi szintű politika erőviszonyai milyen mértékben befolyásolják a civil szervezetek működését?

EU csatlakozás hogy befolyásolja a források bővülését jelenleg?

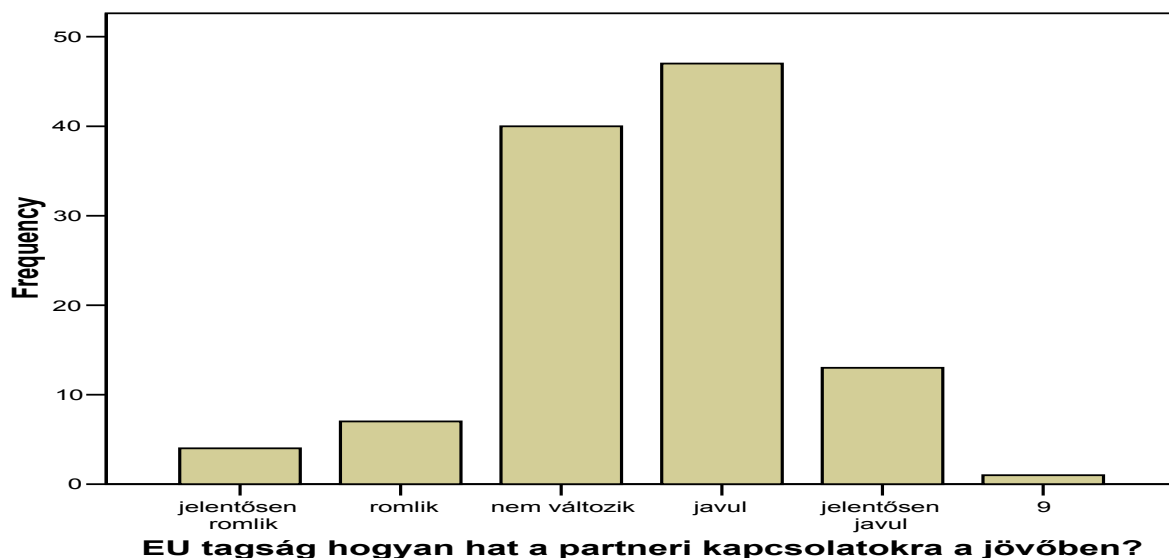

EU csatlakozás hogy befolyásolja a források bővülését jelenleg?

EU tagság jövőben hogyan hat a források bővülésére a jövőben?

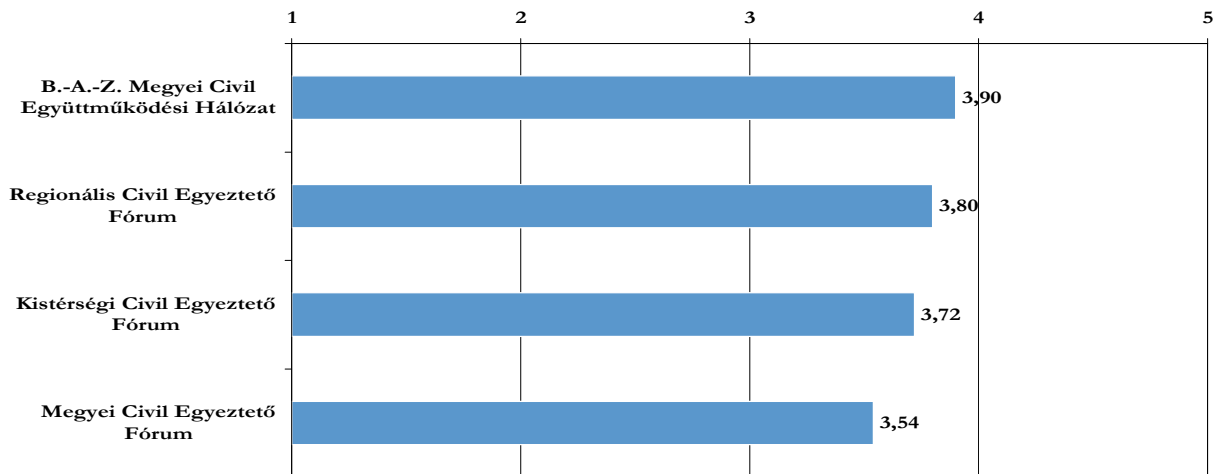

EU tagság hogyan hat a partneri kapcsolatokra a jövőben?

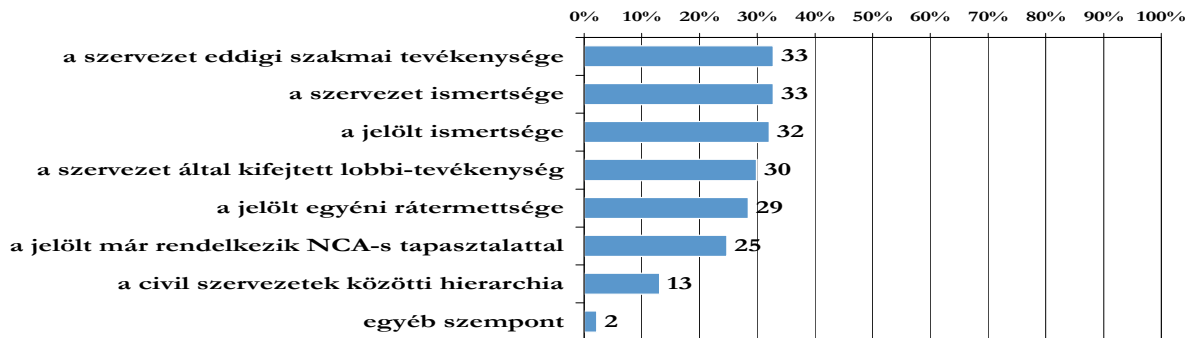

A kutatás szerint az európai integrációval kapcsolatosan a szervezetek döntő többsége nagyon pozitív várakozásokat fogalmazott meg. Az információhoz jutás, a partneri kapcsolatok, a források bővülése szempontjából jelentős pozitív vélemény-halmazzal találkoztunk.

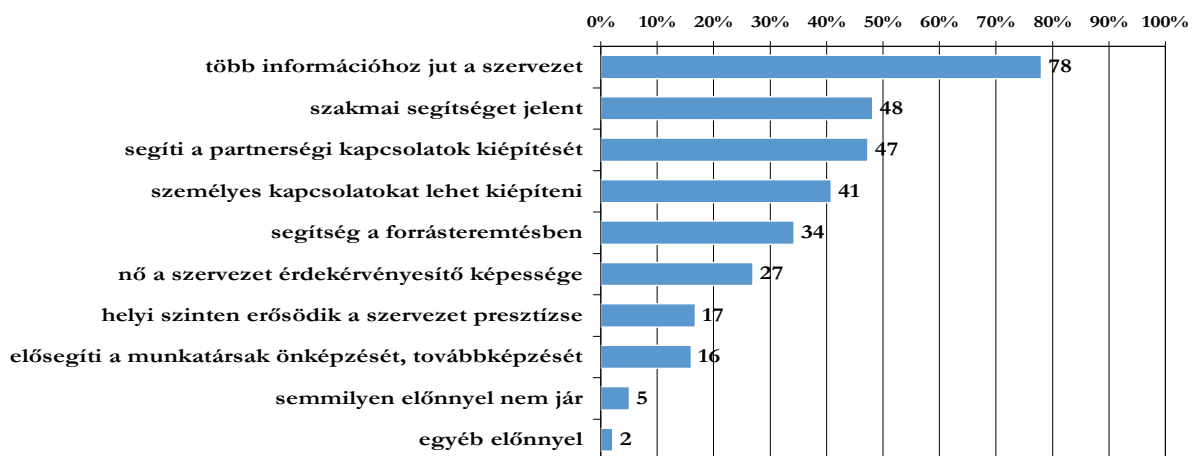
A szervezetek működési hatékonyságának megítélése

A szervezetek képviselőinek a Nemzeti Civil Alapba delegálásának szempontjai

A civil hálózat, műhely, vagy fórum tagság előnyei a civil szervezetek számára

Láthatjuk, hogy a civil szervezetek azokat a tevékenységeket értékelik sokra, amelyekből maga a szervezeti tag is profitálni tud: információ, partnerség-építés, forrásteremtés. Ez nem meglepő, hiszen a civil szervezetek megélhetése függ ettől a három fontos alaptól. Az informáltság sokszor többet jelent minden egyéb előnynél, hiszen ezen múlik, hogy valaki tud-e sikeres pályázatot írni, hogy időben értesüljön a feltételekről, készüljön rá. A partnerek keresése szintén időigényes, másrészt fontos, hogy korábbi előzmények alapján tudjanak együtt dolgozni egy projekten. A forrásteremtés sokszereplős feladat: kapcsolatok, lobbizási tudás és lehetőségek, ismertség szükségeltetik hozzá.

A vizsgált régióban a hálózati munka még csak most van alakulóban, annak minden előnyével és hátrányával együtt. Az összkép mindenesetre pozitív a jelenlegi hálózatok megítélésében. Ezek a civil hálózatok is egy nagy rendszer, a helyi társadalom részesei. Működésük, szabályaik, értékeik, együttműködésük mintázata a helyi társadalom hatalmi- és erőviszonyainak.

A demokráciát csak kicsiben lehet elkezdeni. Soha nem a felülről jövő változások alakítják a társadalom finom szövetévé, hanem azok, akik képesek a kapcsolatot felvenni egymással, reagálni a történésekre, és keresni az együttműködés lehetőségét a közösségért.